

IRODALOM

- Bárdos Jenő*: Nyelvtanítás múlt és jelen. Magvető Kiadó, Budapest, 1988
- Csőlle Anita*: Idegennyelv-tanuló csoportok csoportdinamikai analízise. Szakdolgozat, Budapest, 1993
- Dimock, H.G.*: Groups: Leadership and Group Development. Ottawa, University Associates, 1986
- Dörnyei Zoltán*: Csoportdinamika és nyelvtanítás. = Pedagógiai Szemle, 7–8. sz. 307–318. old., 1990
- Dörnyei Zoltán*: Psycholinguistic Factors in Foreign Language Learning. Kandidátusi értekezés, Budapest, 1988
- Hadfield, J.*: Classroom Dynamics. Oxford, Oxford University Press, 1992.

CSÖLLE ANITA

Otthont a színházban

Széljegyzetek a 200 éves kolozsvári magyar színházas megünneplésének margójára

Legördült a függöny, elcsendesedett a terem, rákerültek a székekre a huzatok, vége az ünnepnek. Sürgő-forgó néma népség tüsténkedik lebontani az állványokat, kellékeket a kétszáz év örömeit, tragédiáit képekben, ruhákban, színházi tárgyakban elbeszélő kiállítás. Valami nagy-nagy szomorúság fogja el az embert, mert azt vártuk, hogy ez az alkalom nem csupán Kolozsvár ünnepe, nem csupán néhány száz alkotó, előadó vagy lelkes néző ünnepe lesz, hanem alkalom kultúránk feltöltődésére, a múlt felé kinyújtott légyökerek feléledésére s egyszersmind mindennapjaink perspektívájának megteremtésére. Ehelyett viszont szellőzetlenek, bezártak maradtak a hétköznapok, a médiumok legjobb esetben is csak szenzációként kezelték az ünnepsorozatot, mely ki is ég, amint a látványosság megszűnik. *Witold Gombrowicz* szellemes magyarázata jut az eszembe, miszerint énünk súlya a földgolyó népességével arányos. *Demokritosz* az emberiség négyszázmilliomod része, *Brahms* egymilliárdnyi, s így tovább. Egyre könnyebbek leszünk, s a végzetes határt már rég túlléptük. S minél nagyobb szükségünk volna életveszélyes egzisztenciális súlytalanságunk leküzdésére, annál kevésbé vagyunk rá, úgy tűnik, képesek.

Vajon meghaladná egy ilyen súly, kétszáz év súlya a tűrőképességünket? Vajon mit tudunk kezdeni azzal a morális értékkel, amellyel *Kótsi Patkó János* és a lelkes „jádzó” társaság 1792. december 17-én a kolozsvári Rhédey-ház báltermében hozzákezdett ahhoz a rendszeres munkához, amelyből néhány év alatt színház született? Színház, amelyet magyarul addig jóformán meg sem tudtak nevezni eleink, s amely 1830-ban, amikor *Bajza József* egyik írásában először olvashatják a szót – színház – az intézmény sem kevésbé megszokott, mint amit a szó fed. Keresem, mi maradt *Janovics* direktor úr konokságából, két világégésbe, a színház kisemmizésébe belerokkanni nem tudó újrakezdéseiből, tragikus sorsából. Vagy tán végképp kiveszett volna érzékenységünk a dráma iránt, a nyelv iránt, amelyből a maga sajátos mondattana szerint a színház élni tud, önmagát ki tudja fejezni? „Mindez abból az egyszerű és mindennapos tényből ered írja *Tompa Gábor* rendező-igazgató, hogy színházi ember *kizárólag* a színházzal tud beszélni a színházról.”

Induljunk el most ezen a csapáson, s emeljünk ki e tíznapos ünneppsorozatból néhány olyan születéspillanatot, amely a színpadot létezésének eredeti és egyetlen értelmével, az alkotói munkával szentelte meg, s ezzel egyben a múlt függönyétől eltakart, de a kövekben, eszmékben ott lüktető életfolyamatnak a színjátszásnak a szókratészi értelemben vett bábája tudott lenni. Mert a jelenleg egy épületben működő két intézményben, a Magyar Színházban és a Magyar Operában a második ezredvégen létezik egy olyan fiatal alkotónemzedék, amelyik nem kevesebbre vállalkozott, mint a művészi minőség missziójára, a kimondott szó és zene elorzott hitelének visszaszerzésére. S teszi ezt legkevesebb két fal szorításában: a művészi anyaggal megvívott alkotói küzdelemben, de teszi ezt egy félelmetes fantommal az elrontott közeggel szemben is, amely úgy áll ellen, hogy jobbára miként a Jézust keresztre feszítők nem tudja, mit cselekszik. S e két ellenállás mellett most, a XX. században létezik egy harmadik, metafizikus fogantatású is: „Mert már nem elegendő az, hogy jól tudjuk játszani a játékot, hanem mindig fölmerül a kérdés: ezt a játékot kell-e egyáltalán játszani, és melyik a megfelelő játék?” (*Wittgenstein*)

Tompa Gábor rendező egy pillanatig sem áttolja azzal az itt bemutatott Szentivánéji álom nézőit, hogy ki lehet emelkedni az időből; úgy is fogalmazhatnánk, hogy minden művek mesterpróbájának veti alá Shakespeare tündérajátékát: vajon képesek-e működni a benne foglalt színházi archék egy mai közegben? Itt nem külsőségekben kimerülő aktualizálásról van szó, hanem egy olyan hermeneutikai igényről, amely a klasszicitás súlyától már-már a mindennapokból kivesző Shakespeare-művet a körülöttünk zajló világ mozaikkockáiból újjáépíti, s így észrevétlenül létrejöhet a nagy találkozás: ráismerés saját világunk „klasszicitására”.

Hasonló alapállás vezeti a Hány János rendezőjét, *Demény Attilát* is, aki a műsorfüzetben megjelent műhelyvallomásában *Kodály* daljátékának mai üzenetét keresi. „Szerintem a Hány alapkérdése ez: hol vagyunk mi otthon? (...) Amikor a díszlettervezővel elkezdjük keresni, hogy hol van ez a Tiszán innen, Dunán túl, mi is a tárgya a mi hazaszeretünknek, úgy gondoltuk, hogy a Hány játéktere nem lehet más, mint egy »seholsincs hely«, egy paradicsomi állapot tere ha akarom, panoptikum, ha akarom, bolondokháza, ahol a szabadság korlátlan, az ember valóban zavartalanul otthon érezheti magát.” A tavalyi ugyancsak Demény Attila rendezte emlékezetes Székely fonó-bemutató amely egyértelműen vízvázalóznak tekinthető nemcsak a mű történetében, de abban a tekintetben is, hogy a vele való azonosulás, illetve az ettől való elhatárolódás egyfajta kulturális polgárháborúhoz vezetett az erdélyi magyarság körében megfogalmazott egy olyan jelrendszert, amelyben az oratorikus jellegű, tehát színpadi értelemben statikus mű új összefüggésekkel lett gazdagabb, és működni kezdett. Az idejű Hány-rendezésnek az őszinte, gyermeki (és nem gyermekded!) játéktípus leple alatt sikerült frappáns megoldást találnia az önmagában véve afunkcionális pikareszkre, s ugyanakkor a nosztalgiában kimerülő magyarsággal helyett egy sokkal igazibb, abszurdításában tragikus magyarságszemlélettel tette az előadást nemcsak a magyarság, de a századvég egész kelet-közép-európai problematikájának művészi megfogalmazásává. A Kolozsvári Magyar Opera rendelkezik immár Kodály teljes színpadi életművének mind művészi minősége mind eszmeisége tekintetében érvényes előadásával, s talán nem véletlen az sem, hogy épp most és épp ott jöhetett ez létre, ahol a nemzeti kultúrának létkérdése, hogy valódi tartalmakkal teljék meg.

S ha már gyökerek, akkor *Andrei Serban* rendezésében a Bukaresti Nemzeti Színház társulata által bemutatott Médeia-előadás kívánczik a sorba. Az elemiség olyan tömörségét, a drámaiságnak olyan archetipikus lebontását hajtja végre az előadás, hogy ennek elsöprő ereje az értő és a nem értő nézőt egyaránt valami ősi szakrális élmény részesevé teszi. Arról a színházi teljesítményről, ami az Antik Trilógia, méltán keringenek közel másfél éves bemutatása után is legendák: az előadás létünk elsüllyedt Atlantiszát

hozza a felszínre. Az ógörög nyelv a gesztusok, a dráma indulatszavainak hatására Kolozsváron is fergeteges siker volt.

December 14-én került sor az operapályázat díjnyertes művének ősbemutatójára. Demény Attila egyfelvonásos operájának szöveggönyvét *Orwell Állatfarmjának*, valamint *Petri György* és *Christian Morgenstern* szövegeinek felhasználásával *Visky András* írta. A mű a szerzői utasítás szerint „szürrealista látomás, mely amennyire Orwell regényére tekint, el is tekint tőle, megtörténhet tehát bárhol és bárkivel”. Nos éppen ebben a tekintetben hagy az előadás némi hiányérzetet. Azzal, hogy a budapesti vendégrendező, *Kerényi Miklós Gábor* koncepciójában az előadás túlságosan is realista módon az azonosulás eszközével dolgozik, épp az a distancia vész el, amitől ez a darab para- és nem állatfarm, vagyis szándékai szerint nem a kommunista totalitarizmus parabolája, hanem a hatalom lényegre sűrített természetrajza. A mű metafizikus megalapozottságának hangsúlyozásaként *Visky András* szavait idézzük: „Az ember kikerül az események középpontjából, mert úgy dönt, hogy az események középpontjában immár ő van. Következésképpen olyan kérdésekben gondolja magát illetékesnek, amelyek korábban a teremtés rendjéből fakadó léttörvények tiltása alatt álltak.” Reméljük, a mű rátalál előbbutóbb arra a rendezőre is, aki épp ezekre a metafizikus tartalmakra lesz fogékony...

Az eseménysorozat záró előadása a drámapályázat díjnyertes darabjának, *Márton László* *A nagyratörő* című szomorújátékának ősbemutatója volt. „*Márton László* darabja vallja *Parászka Miklós* vendégrendező kövek között őrlődő, torzuló valóságunkat mutatja fel. Történelmi szomorújátéka nem historizáló, nem aktualizáló: lényeglátó.” A mai fülnek kissé régiesnek ható drámai jambus, a szövegben foglalt rengeteg információ, részlet közötti kapcsolás és visszakapcsolás nehézkességét a főszereplő néhol háttorzongató színészi alakítása valódi színházi élményt nyújtva tudta feledtetni. Az általa meg személyesített *Báthory Zsigmond* morális kisiklása a szemünk előtt játszódhatik le olyan hitelességgel, amelyet színpadon is csak ritkán látni.

Mindezek az előadások, bár formavilágukban, eszmeiségükben sokfélék voltak, arról azért egyértelműen vallottak, hogy a színházból ki kell űzni a rossz szellemeket, azt újra meg kell szentelni, és rá kell végre újra találni a színházban az otthonra. Amíg nem késő.

ASZTALOS ILDIKÓ

Múzeumpedagógiai módszerek és tapasztalatok a Petőfi Irodalmi Múzeumban

A Károlyi-palotában működik 1957 óta a Petőfi Irodalmi Múzeum. Ez a volt grófi kastély a Belváros egyik legszebb műemlék épülete, melyet klasszicista stílusban építtetett át a múlt században akkori tulajdonosa, gróf *Károlyi György* – 1831-től 16 éven keresztül, a kor leghíresebb építészeivel, művészeivel, mesterembereivel (*Anton Pius Riegel*, *Heinrich Koch*, *Hofrichter József*, *Pollack Mihály*, *Ybl Miklós*), hogy csak néhány kiemelkedő ne-